

ÌMỌ ÌJÌNLÈ YORÙBÁ NÍPA OBÌ DÍDÀ GÉGÉ BÍ ÌLÀNÀ YÈMÍWÒ

Omowunmi Ajoke MORDI (Ph.D)

Federal College of Education, Abèòkúta
08035633035 / wunmie1@yahoo.com

Olawoye Ifaleke AMOSUN

Federal College of Education, Abèòkúta
08100962025 / amosunolawoyeifaleke@gmail.com

Oluwakemi Modupe OLUWO

Federal College of Education, Abèòkúta
09034264088 / oluwo.kemi@gmail.com

DOI : <https://doi.org/10.5281/zenodo.20767464>

Aṣamọ

Igba ọ̀nà ló wọ́lé àwùrèbe ni ilà̀nà Yẹ̀míwò nílẹ̀ Yorùbá. Yẹ̀míwò lẹ̀ jẹ́ nípa Ifá dídà (Ikin àti ẹ̀ẹ̀rindínlógún), Agbigba, Omiwíwò, Èpẹ̀pẹ̀ títẹ̀ àti Obi dídà. Láti ayé́báyé ni àwọn Yorùbá tìni ọ̀nà tí wọ̀n n gbà ẹ̀iṣẹ̀wádíí lórí ohun tí ó bá rú wọ̀n lójú tàbí tí wọ̀n bá fẹ́ mọ́ idí àbájọ́ ẹ̀ṣẹ̀lẹ̀ kan. Bèèrè bèèrè kì í sì bèèrè, ẹ̀yí ló n fà á jùlọ́ tí Yorùbá fí ní igbàgbọ́ púpọ́ nínú Yẹ̀míwò. Pépà yìí tọ́pínpin àwọn ọ̀nà tí àwọn Yorùbá n gbà ẹ̀ ibèèrè lówó Ẹ̀lẹ̀rìínpín lórí ohun tí wọ̀n bá fẹ́ pẹ̀lú ìrètí pé idààmú àti ẹ̀ṣòrò ayé wọ̀n yóò dọ́pín ní kété tí wọ̀n bá ti lọ́ fún yẹ̀míwò. Bákan náà, Pépà yìí ẹ̀ṣàfihàn ẹ̀kọ́ tó jínlẹ̀ lórí Obi dídà gégẹ̀ bí ilà̀nà ibánisọ̀rọ̀ láàrín àwọn imọ̀lẹ̀ àti òrìṣà. Pépà yìí fídí ẹ̀ múlẹ̀ pé obi dídà jẹ́ ọ̀nà tí àwọn Yorùbá n gbà bá àwọn Irúnmọ̀lẹ̀ wọ̀n sọ̀rọ̀, bẹ̀ẹ̀ ní kò sí ẹ̀nítí ó mọ́ ẹ̀dẹ̀ Àyàn bí ẹ̀nítí ó mú Kòṅgò rẹ̀ lówó. Àwọ̀nti ó wà ní idí òrìṣà wọ̀nyí ni ó mọ́ ohuntí obi n sọ́ nìgbà tí wọ̀n bá da obi sílẹ̀. Ilà̀nà Dátà fún pépà yìí nìlànà ifọ̀rọ̀wánilẹ̀nuwò lódò àwọn Babaláwo àti àwọn Aborẹ̀ Òrìṣà mǎrúnún. Tíòrì ifojú-àṣà-ibílẹ̀-wo tí ó ní ẹ̀ pẹ̀lú àwọn ẹ̀nìyàn àwùjọ́ àti igbàgbọ́ irú àwọn ẹ̀ni bẹ̀ẹ̀ ní tíòrì àmúlò fún àláyé tí ó múnà dóko fún pépà yìí. Ipa ibo ni obi dídà wà fún, pépà yìí yóò jẹ́ kí á mọ́ ipa obi nínú ilà̀nà iwádíí nílẹ̀ Yorùbá àti bí àwọn Babalá wáṣe n tùmọ́ obi tí wọ̀n bá dà pẹ̀lú tí tùmọ́ ohuntí obi bá sọ́ fún ẹ̀ni tí wọ̀n torí rẹ̀ dabi. Pépà yìí yóò jẹ́ kí a ní imọ́ kíkún nípa igbàgbọ́ àwọn Yorùbá, èrò wọ̀n, ojú àmúwayé wọ̀n, àṣà àti ẹ̀ṣesí wọ̀n nípa fífí obi dídà ẹ̀ yẹ̀nwò.

Kókó-ọ̀rọ̀: Àwọn Àwòrò Awo, Àwùjọ́ Yorùbá, Ìgbàgbọ́ Yorùbá, Obi dídà, Yẹ̀míwò

1. Ifáára

Ọ̀kan pàtàkì lára àṣà Yorùbá tí ó gbayì gbèyẹ̀ ni ilà̀nà yẹ̀míwò jẹ́ lǎwùọ́ Yorùbá nítorí igbàgbọ́ tí wọ̀n ní nínú ẹ̀lẹ̀rìí ipín láti mọ́ nípa ojó iwájú wọ̀n. Àwọn Babalá Yorùbá ní igbàgbọ́ púpọ́ tó rò mọ́ àwọn ibo wọ̀n gbogbo. Gbogbo àwọn òrìṣà ilẹ̀ Yorùbá ni wọ̀n ti fí igbà kan jẹ́ ẹ̀nìyàn ẹ̀lẹ̀ran ara rí, ẹ̀ṣe takuntakun wọ̀n ló sì sọ́ ọ̀pọ̀lọ̀pọ́ wọ̀n di akọ̀ni (Ẹ̀ni orìṣàdà). Ẹ̀ni orìṣàdà ni ẹ̀ni tí à n pè ní òrìṣà, tí ó sì jẹ́ pé ipa ribiribi ni àwọn ibo yìí kó kí wọ̀n tó di òrìṣà. Lẹ́yìn tí gbogbo àwọn ibo wọ̀nyí ti kúrò lódè ẹ̀ṣàlú ayé ni a ti ní àwọn ilà̀nà tí à n gbà bá àwọn ibo wọ̀nyí sọ̀rọ̀. Ifá ni ó jẹ́ alágbàwí fún gbogbo àwọn ibo yóókù. Bí òrìṣà kan yóò bá gbà nńkan, ẹ̀nu Ifá ni wọ̀n yóò ti gbọ́ o, tó bá sì jẹ́ pé òrìṣà n bínú ni, Ifá náà ni yóò sọ́ ohun tí ó fẹ́ gbà àti ibi tí yóò ti gbà á. Ọ̀rúnmilà jẹ́ òrìṣà kan pàtàkì láàrín àwọn Yorùbá. Àwọn Yorùbá gbàgbọ́ wí pé, Olódùmarè ló rán Ọ̀rúnmilà wá láti ọ̀de ọ̀run láti wá fí ogbọ̀n rẹ̀ tún ilẹ̀ ayé ẹ̀. Ogbọ̀n, imọ́ àti ọ̀ye tí Olódùmarè fí fún Ọ̀rúnmilà

ló fún un ni ipò nlá láààrìn àwọn ibo yókù ní ilẹ̀ Yorùbá, idí niyí tí wọn n fí kí í ní “A-kéré-finú-şogbón”.

Abimbóla (1975:32) sọ pé:

Ifá literary corpus is ... the store-house of Yorùbá culture in which the Yorùbá comprehension of their environment can always be found. Even until today, Ifá is recognized by the Yorùbá as a repository for Yorùbá traditional body of knowledge embracing history, philosophy, medicine and folklore.

Èkó ìmò nípa Ifá ... jẹ àkà ìmò àşà Yorùbá níbi tí òye itàn, ìrírí àti àgbóyé nípa àyíkà wọn wà. Kódà títi di òní òde yíí, àwọn Yorùbá sì tún gba Ifá ni ilẹ̀ şura oğbón ìmò tó şe àkóónú itàn, èrò ijìnlẹ̀, ìmò şşegùn àti àlò.

Ohun tí Abimbóla (1975) ní lókàn níbi yíí ni pé, kò sí ohun tí Yorùbá ní lókàn tàbí fókàn rò yálà lórí ilẹ̀ ni tàbí níbòmíràn tí Ifá ò le dá lé. Ó tún sọ pé “Èşẹ Ifá dàbí iwe oğbón orí, ìmò, òye itàn àti ètò àwọn Yorùbá”. Èrò yíí kan náà ni Táíwò (2004:306) n tóka nígbà tó sọ pé:

“Ifá is a compendium of knowledge and wisdom... we can better appreciate the premium that is placed on Ifá as an omniscient intelligence.”

(Ifá jẹ àkà ìmò àti oğbón... a lè mọ rírí rògùn rògún ìmò tí ó şodo sínú Ifá nígbà tí a bá pè é ní ipèkun ijìnlẹ̀ ìmò).

Èyí já sí pé ìmò, èrò àti oğbón tí a rò lókàn àti èyí tí a dájwólé ni Ifá. Ó wá şoro kí şşelẹ̀ kan şşelẹ̀ kí Ifá ó mà rí nńkan sọ sí ohun tí ó şşelẹ̀ náà. Ifá jẹ mọ itàn, èrò ijìnlẹ̀ àti àwọn şşelẹ̀ ojoojúmọ́ ní igbé-ayé èdá. Ojú yówù ò jẹ, kí a fí wo nńkan, a lè şámúlò èrò nínú Ifá láti gbé èrò wà. Ọnà tí pépà yíí gbà şşewádíí nípa obì dídà ni nípatító àwọn tó ní ìmò nípa obì dídà lọ. Àbájáde iwádíí sì ni ó fí ìmò ijìnlẹ̀ nípa fífí obì şe yèńwò.

2. Tíòrì ifojú-àşà-ìbílẹ̀-wo lítírészò

Tíòrì Ifojú-Àşà-Ìbílẹ̀-wo ni pépà yíí yóò gùnlẹ̀ láti şe àgbékalẹ̀ èrò rẹ̀ lórí mímo ipa àti pátàkì ibo òun obì dídà ní idí àwọn òrìşà wà gbogbo. Èròngbà àwọn olùdásílẹ̀ tíòrì àşà (cultural theory) ni pé işẹ̀ tí lítírészò máa n şe ni láti dáábò bo àşà àti işşş awùjọ kan, nítorí náà, ohun tí ó gbódò jẹ lámèyító tó n lo tíòrì yíí lógún ni şşşş àfihàn irú àşà tó şúyò nínú işşş-ònà aláwòmó lítírészò. Richerson (2005:258) şàlàyé pé:

Cultural evolution or evolutionary theory of culture emanated from “culture” itself as “a special discipline capable of explaining how traits affect individual’s behaviour”. Cultural evolution, historically also known as sociocultural evolution, was originally developed in the 18th century by another pologists stemming from Charles Darwin’s research on evolution. Today, cultural evolution has become the basis for a growing field of scientific research in the social sciences, including anthropology economics, psychology and organisational studies.

(Orírun àşà tàbí tíòrì orírun àşà wáyé láti ara “àşà” gan-an fúnra rẹ̀ tí ó jẹ “èka-èkó kan lóto, tó gbájú mó àlàyé nípa bí àbímó ti n ní ipa lórí ihùwàşì ẹnìkòòkan”. İwádíí nípa Lámèetó orírun àşà yíí fí hàn pé orúkọ ipílẹşş rẹ̀ gan-an ni orírun àşà-ajemó-

ìbágbépò, tí ó bèrè ní nńkan bí òrúndún kejìdínlógún nípasè àwọn lámèétò ètò-ìgbé-ayé-èdà, ní èyí tí a lè tọ́pín rẹ́ dé inú iṣẹ́ ìwádìí tí Charles Darwin ṣe nípa orírún. Lóde-òní, lámèétò orírún àṣà ti wá di òpómúléró nínú iṣẹ́ ìwádìí fún àwọn èka-ìmò ajemó-sáyẹ̀nsì bíi èka-ìmò ìbágbépò, pẹ̀lú àwọn míràn bíi ìmò-ètò-ìgbé-ayé-èdà, ìmò-ètò-òrò-ajé, ìmò-ajemó-ìṣe-ọkàn, àti èka-ìmò aṣàtúntò-nńkan)

Yàtò sí pé onímò yìi júwe orírún àṣà gégé bí èyí tí ó jẹ́ jáde nínú èkọ́ ìmòàṣà ganan fúnra rẹ́, ó tún júwe ohun tí àṣà jẹ́. Àpẹ́júwe tí onímò yìi ṣe nípa àṣà, gégé bí ohun àbímò tí ó ní ipa lórí ìwà tí ènìyàn yóò máa hù lárúwọ́ rẹ́ dára sùgbón kò kógo já ní abala ìwà tí ẹ̀ńkàn dá sílẹ̀. Onímò yìi n sọ nípa ìwà àbímò tí àṣà àwùjọ ẹ̀ni máa n gbín sí ènìyàn lókàn nńkan. Èyí fi ara hàn nínú àlàyé Richerson (2005:258) yìi. Kedere ló hàn pé, tíòrì àṣà ni orírún fún ògòòrò àwọn tíòrì tó n wádìí nípa ètò ìgbé ayé àwọn ènìyàn. Ìdí ni pé, òpòlòpò èkàìmò tó pa tíòrì yìi láró nínú èkàìmò wọn láti yí èdè-ìperí rẹ́ padà ní ìbámu pẹ̀lú ojúùwòye èkàìmò tiwọn ni wọn fẹ́ tíòrì àṣà lójú. Mesoudi (2011:329-380) sọ pé:

There have been a number of different approaches to the study of cultural evolution, including dual inheritance theory, sociocultural evolution, memetics, cultural evolution and other variants on cultural selection theory. The approaches differ not just in the history of their development and discipline of origin but in how they conceptualize the process of cultural evolution... there has been a convergence of the cluster of related theories towards seeing cultural evolution as a unified discipline in its own right.

(Ògòòrò àwọn onímò ni wọn ti lo ojúùwòye tiwọn láti ṣe àmúlò lámèétò orírún àṣà, ní àwọn bíi onímò nípa tíòrì afojù-èjì-wo àjogúnbá, lámèétò orírún àṣà-ìbágbépò, tíòrì ifojú-ìsínjẹ-wo-nńkan, lámèétò orírún àṣà àti àwọn míràn tó jẹ́ mó tíòrì àṣà gan-an fúnra rẹ́. Kì í ṣe pé àwọn èkàìmò wònyí yàtò nínú orírún wọn nńkan, bí kò ṣe pé yàtò tún wà nínú ìdàgbàsókè àti ìlànà tí wọn n gbà ṣe àwòta fún àṣà láti inú lámèétò orírún àṣà... àgbàríjọpò àwọn onímò ní èka-ìmò wònyí ti parapò láti forí korí lórí lílò lámèétò orírún àṣà gégé bí tíòrì kansoso láyè rẹ́.)

Mesoudi (2011:329) tí a ṣe amúlò èrò rẹ́ lókè yìi ṣe àlàyé nípa àwọn èkàìmò míràn tí wọn n lo àṣà gégé bí òdiwọn ìwádìí wọn yàtò sí èkàìmò ètò-ìgbé-ayé-èdà àti èkàìmò ìbágbépò tí wọn pilẹ́ tíòrì náà. Ó hàn nínú àlàyé Richerson (2005) àti Mesoudi (2011) pé àṣà jẹ́ orírún fún gbogbo àwọn lámèétò tó n ṣe ìwádìí nípa ètò ìgbé ayé àwọn èdà ènìyàn. Iṣẹ́ n lá pàtàkì ni à n fi tíòrì yìi fún àwùjọ, pàápàá júlo iṣẹ́ tó níṣe pẹ̀lú àṣà ìbílẹ̀ Yorùbá. Àwọn Yorùbá ní ìgbàgbọ́ nínú àwọn ibo wọn gbogbo, bakan náà ni wọn ní ọ̀nà tí wọn n gbà bá àwọn ibo wònyí sòrò tí a mò sí àkókò ọdún ìbílẹ̀ wọn. Lílò obì fún ibo àwọn ọ̀rìṣà jẹ́ ọkàn lára gbígbé àṣà Yorùbá lárugẹ́, ó sì jẹ́ ọ̀nà látise ìwádìí ní èyí tí àwọn onímò tíòrì yìi tọ́ka sí.

3. Obi didà

Ọkàn pàtàkì lára ọ̀nà tí àwọn Yorùbá n gbà bá àwọn irúnmo lẹ́ sòrò ní ilò obi didà. Obi jẹ́ ọkàn lára èso igi tí ó sì jẹ́ ohun tí ó wúlò púpò, ọ̀nà yìi yá púpò láti fi ṣe ibéèrè. Yorùbá bọ́, wọn ní, kò sí ẹ̀ni tí ó mò èdè àyàn bí ẹ̀ni tí ó mú ọ̀pàré lówó, ẹ̀ni tí ó mú ọ̀mọlẹ lówó ni ó mò ohun tí ọ̀mọlẹ n sọ. Àwọn Babanla wa máa n lo obi láti fi ṣe ibéèrè bí nńkan ṣe rí yálá ohun tí wọn bá fẹ́ dájwólẹ́, nípa àwọn nńkan wònyí, kíi jẹ́ kí wọn sì esẹ́ gbé. Ìdí niyí tí Wood (2017:79) fi sọ pé:

Obi is generally offered in twos and, because of its nature as both a material item and a divine being, it has the capacity to communicate with the ancestors and Òrìṣà as well as to nourish them with the àṣẹ of its own body. As the most frequently employed divination medium within Ifá-Òrìṣà practice, obi helps to govern day-to-day existence.

(Méjíméjì) la máa n da obi àti pénipá àbùdá rẹ gégé bí ohun èlò àti nnkan àtòrunwá, ó níagbára la bá àwọn ara ọrun àti àwọn òrìṣà àti láti fún wọn ní àṣẹ tó wà lára rẹ. Gégé bí ilàna tó wópò jù nínú yẹmíwò nínú ẹsìn Ifá àti ibòrìṣà láti ẹ atónà igbòkègbodò wọn lójójúmó).

Ìyẹn ni pé obi wà fún ibánisòrò láàrin àwọn ará ayé àti ará ọrun. Lóòótó ni pé kì í ẹ ọun ni ilàna yẹmíwò tó dára jù sùgbón ọun ni ilàna tó yá jù tí kò la èniyàn lóògùn àti pé èniyàn kò lè jẹ gbèsè ẹbọ tó bá fi obi ẹ yẹmíwò. Ohun tó jẹ wá lógún jù nípa èrò Wood (2017) yìi ni pé ó rí obi gégé bí ilàna ibánisòrò àti ọnà láti ní ibáṣepòláàarin èniyàn àti àwọn ará-ọrun, òrìṣà tàbí imolè àyàfi Sàngó nikan tí a kò lè fi obi bá sòrò nítorí orógbo ni tí Sàngó, Sàngó kì í jobì. Obi pípa wúlò fún sísẹ atónà àwọn olùsìn nínú igbòkègbodò wọn nínú ayé.

Orìṣíi obi ni ó wà, obi ipa tàbí ifin, bèẹ a tún ní obi olójú mēta àti èyí tí ó jẹ olójú mērin. Obi tí ó jẹ olójú mērin ni ó dára púpò láti fi ẹ iwádií, tí wọn bá fẹ lo obi, wọn yóò kókó yọ oófà inú obi náà láti fi obi bèèrè ibèèrè ohun tí wọn bá fẹ bèèrè lówó àwọn isirun tàbí àwọn irúnmolè wọn. Wood (2017:80) tilẹ dárúko diẹ nínú orìṣíi àwọn obi pé:

“there are several types of obi, the ones most often used for offering and divination are those which contain four or five lobes because they contain an equal balance of male and female energy.”

(Orìṣíiríṣíi obi ló wà, eléyíi tí àwọn èniyàn máa n lò fún ibọ àti yẹmíwò ni àwọn tó ní ojú mērin tàbí márùn-ún nítorí pé wọn ní agbára déédé fún takotabo).

Lára àwọn orìṣíi obi tó dárúko ni obi àbàtà olójú mērin tàbí márùnún tó ní oófà tí a yọ kúrò nítorí ọtò là á yọ oófà obi sí, ẹta obi tí wọn bọ fun jíjẹ Èṣù nikan, obi gbàṇja tó jẹ olójú méjì tí wọn kì í sáábà fi ẹ yẹmíwò tàbí fún òrìṣà gégé bí óúnjẹ àyàfi tí kò bá sí òmíràn rárá.

Ọṣunníyì (2023) sàlàyé orìṣíi ọnà márùn-ún tí obi n gbà sòrò àti àmì wọn nínú ibọ òrìṣà nílẹ Yorùbá. Ọnà máraàrún tó dárúko kò fi bèẹ yàtò sí èyí tí Wood (2017) náà dárúko sùgbón orúko ló tayọ. Ó dàbí ẹni pé orúko tí wọn n pè wọn yàtò láti agbègbè kan sí òmíràn. Diẹ lára itumò tí a rí gbámú nínú itumò obìni *Àlááfà, iségún, iwà, ọkan, èjì-ifẹ*. Àwọn wònyí ni itumò tí obi lè ní nígbà tí a bá pabì nílẹ Yorùbá. Ó yẹ kí á fi kún un pé, kí a tó da obi, a gbòdò yọ ojú rẹ tí wọn n pè ní isẹjú, idí nìyí tí a fi n sọ pé:

Ikú kì í pa lúlú igbó

Ikú kì í pọrò ní Òkìtì-ẹfòn

Ikú kì í pa obi, kó pa isẹjú

(Ìwòrì Méjì: Awo Gbémiléké)

ẸṣẹIfá yìi sòrò nípa iyàtò tó wà nínú obi àti isẹjú. Ó jọhun pé tí wọn bá pa obi pèlú isẹjú, obi náà kò ní yàn. Idí nìyí tí a fi gbòdò yọ isẹjú obi.

3.1. Bí obì dídà ẹ̀ bẹ̀rẹ̀

Nínú iwádíí wa, a rí pé ilàà yẹmíwò nípa lílo obì jẹ ọ̀kan pàtàkì tí ó jẹ pé ifá ni ó dá obì dídà sílẹ̀ gégé bí ilàà yẹmíwò fún ibẹ̀rẹ̀ ohun yówù yálà nípa ìpín wọn. Ifá gan an a máa ẹ̀ àmúlò obì láti fi bẹ̀rẹ̀ ohun tí ó bá rú u lójú; ẹ̀ẹ-Ifá kan fi ìdí rẹ̀ múlẹ̀ pé, ilàà yíi yá púpọ̀ fún ibẹ̀rẹ̀pẹ̀:

Ọ̀sùn gbẹ̀gbẹ̀ etí ẹ̀bádò
A díá fún Ọ̀rúnmìlà
Baba yòò gbọ̀n ju gbogbo irúnmolẹ̀ yòókù lọ
Ọgbọ̀n nífá gbọ̀n tí ó fí n gberan
Mélòò lòòsà yòókù gbà tó fún Ifá ...

Ẹ̀sẹ̀Ifá yíi n sọ pé ẹ̀nuIfá ni gbogbo àṣẹ wà, bẹ̀ẹ̀ sì nípé, ifá ni ó jẹ̀ alágbàwí fún gbogbo àwọn irúnmolẹ̀ yókù. Bí ọ̀kú ọ̀run yòò bá gba nńkan lówó àwọn ọ̀mọ̀ rẹ̀ lẹ̀nu ifá ni wọn yòò tí gbọ̀ ọ̀, bẹ̀ẹ̀ náà ni bí Ọ̀gún, Egúngún, Ẹ̀sù, Ọ̀bàtálá àti àwọn ọ̀rìṣà mìíràn yòò bá gba nńkan, lẹ̀nu Ifá ni wọn yòò tí gbọ̀ ọ̀. Ifá ni ó jẹ̀ agbẹ̀nuso fún gbogbo àwọn ọ̀rìṣà tí ó bá fẹ̀ gba nńkan lówó ẹ̀niyàn tàbí àwọn olùsìn rẹ̀. Bí a bá wo àyọ̀lò ẹ̀sẹ̀-ifá tí a ẹ̀ àmúlò yíi, ẹ̀yí fihàn pé mélòò ni ọ̀òsà yókù gbà tí ó fún Ifá, ẹ̀niyàn kò lẹ̀ gbọ̀ pé wọn bọ egúngún tàbí Sàngó ni ibikan, kí á gbọ̀ ọ̀ pé wọn ní kí wọn lọ bọ Ifá tàbí fún ifá ní nńkan. Bí Ifá gangan yòò bá gba eku, eja, ẹ̀ran, ẹ̀nu Ifá gangan ni a ó tí gbọ̀ ọ̀. Ẹ̀yí nípé, mélòò ni ohun tí ọ̀òsà yókù yòò gbà tí yóò fún ifá. Itumọ̀ ẹ̀yí nípé, Ifá ni ó dá ilàà obì dídà sílẹ̀ fún ibẹ̀rẹ̀ tàbí àyẹ̀wò. Ọ̀rúnmìlà ló dá ilàà yíi sílẹ̀ tí ó fí ohùn Elédúmarẹ̀ sọ ọ̀, ẹ̀yí ni Ifá. Ẹ̀sẹ̀ Ifá mìíràn tún sọ pé:

Ọ̀sùn bẹ̀bẹ̀ etí ẹ̀bádò
A bàwọ̀ lólò
A díá fún Ọ̀rúnmìlà
Baba yòò gbọ̀n ju gbo irúnmolẹ̀ yòókù lọ
Ọgbọ̀n n'Ifá gbọ̀n
Tífá fí n gberan
Mélòò lòòsà yòókù gbà tó fún Ifá? (Awo Adégúnwà)

Ẹ̀yí fihàn pé, gbogbo àwọn ọ̀rìṣà ló gbà pé ifá ni ó dá obì dídà sílẹ̀. Nígbà tí wọn bá da ifá, tí ifá náà sì hù lójú ọ̀pọ̀n, tí ó sọ pé kí wọn lọ bọ orí tàbí ọ̀rìṣà yówù, ó sì tún lẹ̀ jẹ̀ ẹ̀sẹ̀rún ẹ̀ni, ohun tí ifá yòò sọ pé kí wọn lọ fún wọn ní obì àti àwọn nńkan mìíràn tí ó bá gbà. Ifá mò pé ọ̀un kò tún lẹ̀ bá wọn dé ojúbọ̀ àwọn ọ̀rìṣà wònyí nígbà tí wọn bá fẹ̀ bọ wọn sùgbọ̀n ifá ẹ̀ àmúlò ilàà obì láti mọ̀ ìmọ̀sílára ọ̀rìṣà náà bóyá ó gba iwúre àwọn olùsìn rẹ̀ wólẹ̀.

3.2. Títúmọ̀ obì dídà

Ọ̀pọ̀lọ̀pọ̀ ọ̀we Yorùbá ló fi ìdí obì dídà múlẹ̀ gégé bíi àṣà Yorùbá pé ó jẹ̀ ọ̀nà kan gbòógì tí à n gbà láti fi ẹ̀ ibẹ̀rẹ̀ lóri ohun gbogbo tí wọn bá fẹ̀ dáwólẹ̀. Obì jẹ̀ atọ̀nà àti ọ̀jìṣẹ̀ láàrin àwọn àwòrò àti àwọn irúnmolẹ̀.

Ìgbésẹ̀ márùn-ún ni obì dídà pín sí:

Ìgbésẹ̀ kìíní -Bí a bá da obì tí ojú mẹ̀ẹ̀rẹ̀rin bá sọjú sọkẹ̀, àwọn àwòrò obì yòò tùmọ̀ rẹ̀ síi pé àlááfíà. Ẹ̀yí nípé, obì n sọ fún ẹ̀ni tí ó bá da obì náà pé àlááfíà ni ọ̀un rí fún wọn, tí irúfẹ̀ ìgbésẹ̀ yíi bá wáyé, àwọn tí ó da obì yíi yóò fi ọ̀wọ̀ kanlẹ̀ láti fi kan orí. Ìgbàgbọ̀ wọn ni pé, àwọn irúnmolẹ̀, wọn yojú sí wọn pẹ̀lú àlááfíà. Bákan náà, ìgbàgbọ̀ Yorùbá jinlẹ̀ púpọ̀ nínú fífi obì ẹ̀ ibẹ̀rẹ̀ lódò àwọn ibo gbogbo ní ilẹ̀ Yorùbá.

Awòrán tò fì Itumò Alááfìà fún Obi didà hàn

Ìgbésè keji - Bí obì mèrèrèrin bá dojúde, èyí n sọ pé ìségún dé fún ẹnì tí ó sọ obì nàà, inú wọn yóò sì dùn pé gbogbo ogun àwọn tisé. Yorùbá ní ìgbàgbọ̀ púpọ̀ nínú ohun tí obì n sọ. Wọn kii ja obì níyàn, ohun ni atọ̀nà fún ìgbésè wọn ní gbogbo ìgbà. Ọ̀rọ̀ nípa ìségún yìí lè jẹ́ oríṣìí ọ̀nà, àwọn àwòrò yìí sì tún lè fì obì lẹ́ irúfẹ́ ìségún tí ó jáde fún wọn.

Awòrán Obì tò fì Ìségún hàn

Ìgbésè kẹta -Bí mẹ̀ta bá sọ́jú tí ọ̀kan dojúde, èyí jẹ́ iwà, iwágún, iwà ó kò, wọn yóò sì tún béèrè oríṣìí ọ̀nà tí ifá gbà láti mú iwà wá.

Àwòrán Obì tó fì Èta Ìwà hàn

Ìgbésè kẹrin-Bí obì mẹta bá dojúdé, tí ọkan bá sọjú, èyí tùmò sí ọkan, èyí ni pé kí á fì ọkàn balẹ. Ní àsìkò tí wọn bá dà á yìi, tí irúfẹ̀ ìgbésè yìi sì wáyé, wọn ní ìgbàgbọ̀ pé kí àwọn fì ọkàn balẹ̀ lórí ohun yówù tí wọn bá dájọlẹ̀.

Àwòrán tó fì ọkan (ifọkànbalẹ) hàn

Ìgbésè karùn-ún - Bí obì méjì bá sọjú tí méjì sì dojúdé, èyí dúró fún bèè ni, tí wọn bá fì obì bèèrè nńkan sùgbón tí ó bá jẹ pé obì didà ni, ìtumò rẹ̀ nípé obì náà yàn tí àwọn olùsin òrìsà náà yóò sì fì orí balẹ̀nì lẹmẹta ní ìdí òòsà wọn, ní ìgbà yìi ni inú wọn yóò tó dùn láti pa ẹran fún òòsà náà, tí obì kò bá tí ì yàn, wọn kò ní pa ẹran fún irúnmolẹ̀ náà. Wọn ní ìgbàgbọ̀ pé ó tún ní ohun tí ó fẹ̀ sọ ni, tí wọn yóò sì máa fì obì lé nńkan náà.

2. Gégé bí wọn n ́ se n lo ifá láti bèèrè nńkan nàa ni wọn lo obì nàa láti fi se yẹmíwò lórí nńkan yòòwù tó rújú tàbí fi mò bóyá bèè ni tàbí bèè kó ohun kan. Èyí fi hàn pé, wọn n lo obì gégé bí wọn se n lo ọ̀pẹ̀lẹ̀, Ikin Ifá, Èrindínlógún, agbigba, èèpẹ̀ tàbí omi láti se ibèèrè. Àmó sá o, yẹmíwò obì dídà kò seé gbára lé bí àwọn yòókù. Ìdí tí wọn fi n lo obì fún yẹmíwò ni pé, ó ní àse kan nàa tó sún mò àwọn ilàna eléjèjè yẹmíwò nínú ojúàmúwayé Yorùbá. (Wood, 2017).

3. À n lo obì láti fi bèbè, idí niyí tí ipèdè Yorùbá kan fi so pé, ‘Obì ló n bẹkú, Obì ló n bẹ àrùn, Obì ló n bẹ ọmọ aráyé a bi ojú pete’ Gégé bí ẹbọ rírú, ipèsè àti èbè jẹ ilàna tí n gbà láti bẹ àwọn òrìṣà fún àanú àti irànlówó, èyí nàa ló sì fa obì pípa fún wọn. Ìdí niyí tí wọn fi máa n sọ pé, obì ní í bẹ ikú, obì ní í bẹ àrùn, obì nàa ní bẹ ọmọ aráyé, abojú peete. Kódà, obì gégé bí èbè hàn nínú ẹ̀ṣẹ̀Ifá Ọ̀túrúpòn-bìsì báyií:

Ọ̀túrúpòn bìsì bìsì

A dífá fún ẹ̀lẹ̀rì bìsì bìsì

Tí ó máa fi obì bẹ ikú

Kí ni aládé fi obì í se?

Ìpẹ̀

Kí ni aládé fi obì se

Ìpẹ̀, laládé n fobì í se. (Awo Fátòsìn)

Nígba tí wọn bá dá Ifá, tí òrìṣà kan bá jẹ aládimú tí wọn máa bọ léyìn ẹbọ, wọn lè bèèrè pé se ounje, otí tàbí obì ni òrìṣà nàa gbà? Eléyí fi hàn pé obì nàawà lára ounje tí wọn fi n bẹ èbè. Sàngó nńkan ni wọn ò lè fi obì lò to bá jẹ aládimú nídi Ifá.

4. Àwọn Onílù máa n lo obì láyẹ àtíjọ láti bèèrè bóyá òde yòò dára. Ilàna yẹmíwò kan ni eléyí nàa. Àwọn onílù a máa se ibèèrè pẹ̀lú obì lówó Àyàngalú tó jẹ òrìṣà àwọn Àyàn láti mò bí òde yòò se rí yálà ire tàbí ibi nítorí nàa, a lè sọ pé olùlànà àti olùbèèrè ọ̀nà ni obì jẹ fún wọn.

3.4. Àwọn Àwòrò obì gégé bí ilàna yẹmíwò

Yorùbá bọ, wọn ní ahéré kò ní kéré kó má ní baálẹ̀, bèè sì ni ilé kó ní wà kó má ní olórí. Èyí ni pé, gbogbo àwọn òrìṣà tàbí ibọ̀ ni ó ní àwòrò tó n se atókùn fún ọ̀kọ̀ọ̀kan wọn. Bèè sì ni pé, ika tó ba tó símú ni a fi remú. Kò sí èyàn tó mèdè àyàn bí ẹ̀ni mú kòngó è lówó. Àwọn àwòrò wònyí ni ó n jẹ atókùn fún àwọn òrìṣà. Yorùbá tún ní, wọn ní ẹ̀ni tí ó bá mojú ọwá ni à n rán sówá, kò sí ẹ̀ni tí ó mojú ọwá bí kò sayaba. Àwọn àwòrò wònyí ló mò igbà àti àkókò tí wọn n bá irúnmolẹ̀ wọn sọ̀rò. Gégé bí a ti mò pé gbogbo àwọn òrìṣà pátá ni à n fi obì se ilàna yẹmíwò lódò wọn àyàfi Òrìṣà Sàngó tí wọn kí í mú obì dé idí rẹ̀ torí obì jẹ ọ̀kan lára èèwò tó wà fún un, bí ó tilẹ̀ jẹ pé ifá tí ó jẹ olùdásílẹ̀ rẹ̀ nàa máa n se àmúlò obì. Àwọn àwòrò tí ó wà fú òrìṣà lè má ju òrìṣà kan lọ. A lè rí àwòrò tí ó jẹ olùsìn ifá tó tún jẹ eléégún, ó sì tún lè jẹ olóògùn níwọn igbà tí ó bá ti mò iwọn àti ipẹ̀le tí a fi n bá wọn sọ̀rò.

Diẹ̀ nínú àwọn àwòrò obì niwònyí àti òrìṣà tí wọn wà fún:

Òrìṣà	Àwòrò
1. Ifá	Babaláwo ni àwòrò
2. Ọ̀gún	Àwọn ọ̀lódẹ̀
3. Egúngún	Àwọn ọ̀lójẹ̀
4. Ọ̀bàtálá	Àwọn ọ̀lọ̀bàtálá
5. Ọ̀ya	Àwọn ọ̀lọ̀ya
6. Èṣù	Àwọn olùsìn èṣù
7. Orò	Àwọn olórò. Abbl.

Nínú àwọn àwòrò tí a kò sílẹ̀ yìí, Sàngó jẹ ọ̀kan nínú àwọn ọ̀rìṣà tí a kílí fí obì ẹ̀ ibéèrè lówó rẹ̀ nítorí pé Sàngó kí í jẹ obì, orógbó nì wón nì ló fú ibéèrè nìdíí Sàngó. Gbogbo àwọn ọ̀rìṣà àkúnlẹ̀bọ̀ nì wón máa nì lo obì fún láti bọ̀ wón yàtò sí Sàngó. Obì síṣọ̀ kí í ẹ̀ bíbọ̀ nìkan nì ó wà fún bí kò ẹ̀ láti fí tọ̀rọ̀ ẹ̀rẹ̀ lódọ̀ wón tàbí fí ẹ̀ ibéèrè ohun tó bá rújú.

4. Àgbálogbábò

Gégé bí a ti mò pé ọ̀kan lára ilàná yẹmíwò nì obì dídà jẹ, ní èyí tí ó jẹ pé abala méré nì ó pín sí; iwà, ọ̀kan, àlááfíà àti iwágún. Bákan náà, obì dídà kílí ẹ̀ ohun tí ènìyàn kan lè mò léréfèè láíjẹ pé ènìyàn nì imò ìjìnlẹ̀ lóri ohun tí obì nì sọ. Ọ̀pọ̀ lè jẹ olùsìn tàbí abọ̀rẹ̀ sùgbòntí wón kò ní imò nípa itumọ̀ obì dídà. Pépà yìí fihàn pé, bí Ifa dídà ẹ̀ jẹ ọ̀nà ibéèrè náà nì obì dídà náà jẹ ọ̀nà kan tó kún fún ọ̀gbón, imò àti ọ̀yẹ̀ fún síṣe ibéèrè. Pépà yìí sàfihàn pé, obì dídà jẹ ọ̀nà ibánisòrò nípasẹ̀ àwọn àwòrò àti irúnmojẹ tàbí kí á pe obì dídà ní agbẹ̀nuso láàrin oníyẹ̀nwo àti Àwòrò tí yóò dàbí.

Ìwé Ìtókasi

- Abimbólá, W. 1976. *An Exposition of Ifa Literary Corpus*. Oxford: Oxford University Press.
- Abimbólá, W. 2000. *Ìjìnlẹ̀ Ohun Ẹnu Ifá Apá Kejì*. Ìbàdàn: University Press Plc.
- Abimbólá, W. 1975. *Sixteen Great Poems of Ifá*. Lagos: University Press Plc.
- Adéoyè, C. L. 1979. *Àṣà àti ẹ̀sẹ̀ Yorùbá*, Ìbàdàn: oxford University Press.
- Àjàyí, B. 2001. "Ìṣẹ̀ṣe Yorùbá " nínú Ẹ̀kọ̀ ìjìnlẹ̀ Yorùbá, Ẹ̀ka- Èdè lítíréṣọ̀ àti Àṣà. Ìlọ́rín: Department of Linguistics & Nigerian Languages, University of Ìlọ́rín.
- Eagleton, T. 2003. *Literary Theory*. An Introduction. London: Minnesota, Y.P.M.
- Fásípẹ̀ N.A 1970. *The sociology of the Yorùbá*. Ìbàdàn: U. P.L
- Ìdòwú, E.B. 1962. *Olódùmarè God in Yorùbá Belief*. Lagos. Longman Nig. Ltd.
- Idowu E. B. 1973. *African Traditional Religion: A Definition* London: scm press LTD.
- Mesoudi, A. 2011. *Cultural Evolution: How Darwinian Theory can explain Human Cultural and Synthesise the Social Science*. Chicago: The University of Chicago Press
- Ògúnbòwálé, P.O. 1983. *Àṣà ibílẹ̀ Yorùbá*. Ìbàdàn. UPL.
- Olájùbù, O. 1982. *Ìwé Àṣà ibílẹ̀ Yorùbá*. Lagos: Longman Nigeria limited
- Ọ̀látúnjì, O. 1984. *Features of Yorùbá Oral Poetry*. Ìbàdàn: University Pres Plc.
- Ọ̀ṣúnníyì, S. 2023. "A Comparative Study of Bàtá Music of Ọ̀yọ̀ Ọ̀gòtún-Èkìtì in South, West Nigeria". Disertation in the Department of Creative Art, University of Lagos.
- Richerson, P. 2005. *Not By Gene Alone: How Culture Transformed Human Evolution*. Chicago: University of Chicago Press.
- Sàlámì, A. 2002. *Ifá: A Complete Divination*. Lagos: Nigeria Publishing and Printing Ltd.
- Shotunde, A, Okoro, C. and Azenabor, G. 2016. 'Analysis of Nature of Spirit in Ifa Literary Corpus.' *Ihafa: Journal of African Studies*, Department of Linguistics, African and Asian Studies, University of Lagos, Nigeria, 8(2), 77-106.
- Táíwò, O. 2004. "Ifá: An Account of Divination System and Some Concluding Epistemological Questions." Wiredu, K. (ed.), *A Companion to Philosophy*. Malden: Blackwell Publishers.

Wood, E. O (2017). *Objects and Immortals: The Life of Obì in Ifá-Òrìṣà Religion*. Ph.D Disertation, The Department of African and African American Studies. Harvard University, Cambridge, Massachusetts.

Abẹ̀nà ìmọ̀

	Orúkọ	Ojọ-ori	Iṣẹ	Àdírẹ̀sì
1.	Babaláwo Ifátòsìn Oláifà	54	Babaláwo	Òṣogbo
2.	Awo Oyágbénjọ Adégúnwà	30	Babaláwo	Máṣífà
3.	Olóyè Àlání Agbójúlẹ́ja	65	Babaláwo	Ìka
4.	Babaláwo Amósùn Ifágbémiléké	24	Babaláwo	Máṣífà
5.	Babaláwo Fátòsìn	31	Babaláwo	Abẹ̀okúta